

Kõik pole sugugi lihtne

Ärme ilmaasjata lihtsustame. Paljumiljonilise inimühiskonna elu on keerulisem mistahes skeemist. Loomulikult esines ka entusiasmi ja patriootlikku vaimustust ja sadu tuhandeid vabatahtlikke. Fraas – „kogu nõukogude rahvas nagu üks mees“ – kõlbas hästi ainult laulusõnadeks. Nõukogude ühiskond oli väga ja väga mitmekesine.

Olid poisikesed-koolilõpetajad, kes unistasid kangelastegudest ja kartsid väga „sõtta hilineda“. Olid. Just nendest kirjutasidki meie „inimhingede insenerid“ terved mäed südantlõhestavaid raamatuid, kujundades lugejas peenelt ja märkamatuks kujutlust, et just nende propaganda poolt ajupestud poisikeste meeleoludes väljenduski „rahva arvamus“.

Olid ohvitserid ja kindralid (vabandust – punased komandörid, „ohvitserideks“ said nad veidi hiljem), kes püüdisid (nagu ka nende kolleegid igas riigis ja igal ajal) kuulsuse, auavalduste, auastmete ja ordenite poole. Nende jaoks oli sõda, iga sõda – „valgesoome pisiputukaga“, „valgehiinlastega“, koos Wehrmachtiga, Wehrmachtiga vastu – austusväärseks tööks.

Olid erinevad ja mitmepalgelised ülemused – partorgid ja direktorid, kirjanikud ja esimehed, erinevat tüüpi juhid, keda Peremees oli välja õpetanud mitte ainult nõustuma, vaid ka siiralt uskuma kõike seda, mis oli kirjas järjekordse „Pravda“ numbri juhtkirjas. Aga kuna Stalini impeeriumis kaotati „soe kohakene“ tavaliselt koos peaga, siis polnud neil teist valikut, kui ainult armastada kallist parteid, armastada kuni surmani...

Lõpuks olid meil ka „tõusikud“. Energiline, auahne noorsugu, kojameeste ja valvurite lapsed, kellele revolutsioon avas tee sotsiaalse püramiidi tippu. 1940. aastaks oli 170 tuhandest üliõpilasest, kes said kõrghariduse esimese viisaastaku jooksul, juhtivatel kohtadel 152 tuhat inimest. 370 tuhandest insenerist, kes lõpetasid kõrgema õppeasutuse teisel viisaastakul, olid juhtivatel kohtadel 266 tuhat inimest (s.o kaks kolmest said juhtivale ametikohale kolmeaastase töö järel). Sellised olid stalinliku epohhi „sotsiaalse mobiilsuse“ reaalsused. Nõukogude võim oli nende – inseneride, stahhaanovlaste, noorte poetide ja näitlejate - jaoks „oma ja armas nõukogude võim“. Oma käänulisel eduteel hävitasid nad ilma kõhkcluseta konkurente (lihtsamalt öeldes – kirjutasid pealekaebusi ja esinesid „kriitikaga“ parteikoosolekutel) ning niisama kõhkclusmatult olid nad valmis võitlusse asuma ka välisvaenlasega, kes ohustas nende helget tulevikku.

Need neli kodanike kategooriat moodustasid umbes 5-10 % riigi täiskasvanud elanikkonnast. Mis pole sugugi vähe. Vähemalt keskajal moodustasid sõjaväeüksustesse kuuluvad isikud (aadlikud-rüütlid) igas Euroopa riigis elanikkonnast veelgi väiksema osa. Igal juhul oli Stalinil olemas tohutu suur reserv armee ja tööstuse juhtivkoosseisu kaotuste täiendamiseks.

Lõpuks ei pane autor sugugi ette viia kogu sõjaajalugu üle psühholoogiliste afektide ja efektide kirjeldamisele.

„Kas tead, Basmanov, mille poolest me tugevad oleme?/ Mitte vägede poolest, ei, mitte Poola abi tõttu./ Vaid arvamus. Jah! Rahva arvamus tõttu“ – nii rääkis üks Puškini „Boriss Godunovi“ tegelastest. Kuldsed sõnad, kuid ei tasu unustada ka seda, et armee ei püsi mitte ainult „rahva arvamusel“, vaid ka käsul ja distsipliinil. Väeülemade osa selles on väga suur ning seal, kus komandörid ja komissarid suutsid säilitada korda ja juhitavust, suutsid hoida oma sõdureid üldisesse paanikasse nakatumast, sai vaenlane juba esimestes lahingutes vääraka vastulöögi.

Selliseid diviise, polke, pataljone, eskadrille ja patareiseid leidis igas rindelõigus. Meenutame nimepidi vähemalt mõnda mitmetest tuhandetest kangelastest.

Kolm korda löödi sakslased piiriäärsest Peremõšlist välja polkovnik N.I.Dementjevi 99.laskurdiviisi poolt. Alles 28.juunil, samal päeval, mil sakslased hõivasid juba Minski ja Daugavpils, taganes Dementjevi diviis piirijõe Sani kallastelt.

Otse Lutski ja Rovno suunas sõostva saksa tankikiilu teraviku vastas seisis K.S.Moskalenko 1.tankitõrje suurtükibrigaad – ning mitte kordagi ei õnnestunud sakslastel 1.TTSB lahingukorrad läbi murda.

Dubno juures andsid juba sõja esimestel päevadel sakslastele lööke ja hävitasid neid 43. ja 34. tankidiviisid polkovnikute Tsõbini ja Vassiljevi juhtimise all.

Kuni juuni lõpuni võtsid vaenlast tulega vastu Grodno, Bresti, Strumilovi ja Rava-Russkaja kindlustatud rajoonide dotite garnisonid. Osutudes vaenlase tagalas olevaks, jäädes ilma sideta, toiduainete ja veeta, võitlesid nad vaenlasega kuni viimase padrunini ja viimase inimeseni.

Minski põhjaservas võttis 25. juunil 1941.a. kaitse sisse kindralmajor I.N.Russianovi 100.laskurdiviis. Enne seda, tänu segadusele kõrgemaseisvas juhtkonnas, võeti diviisilt ära kogu tema suurtükivägi,

kaasaarvatud pataljonisuurtükid ning saadeti see passiivsesse rindelõiku, kust see õnnestus tagasi tuua alles 27. juuni päeva teiseks pooleks. Vaat sellises olukorras, praktiliselt ilma raskerelvadeta, võtsid Russianovi võitlejad vastu sakslaste 39.tankikorpuse löögi. Nad hoidsid oma kaitseliini kolm päeva, panid vaenlase tanke bensiinipudelitega põlema, hävitasid kuni polgu motojalaväge, purustasid öölahingus Wehrmachti 25.tankirügemendi staabi.

2. juulil 1941.a. andis Borissovi linna juures Berezina forsseerinud saksa tankiväeosadele ootamatu löögi polkovnik J.K.Kreizeri 1.Moskva Punalipuline Proletaarne motoriseeritud diviis. Lööki oli nii võimas, et kaks saksa tankigrupi komandöri, H.Hoth ja H.Guderian, märgivad mõlemad oma memuaarides seda lahingut ja ka seda, et siin „*ilmusid esimest korda T-34 tankid*“.

Viimane väide on kahekordselt üllatav. Esiteks olid motoriseeritud diviisi relvastuses ette nähtud ainult kerged tankid (1.Moskva diviisis olid need uusimad BT-7M tankid). Mingeid „kolmekümneneljasid“ poleks tohtinud motoriseeritud diviisi koosseisus olla. Teiseks oli Läänerinde 6. ja 11.MK relvastuses kokku 266 T-34 tanki. Mis siis välja tuleb – sakslased isegi ei märganud neid? Ja siiski Hoth ja Guderian antud juhul ei valeta. Asi on selles, et diviisi Smolenskist Berezina äärde liikumise ajal avastas Kreizer Orša raudteejaamas 30 peremeheta T-34 tanki. Just need 30 tanki, mille juhid istusid esimest korda elus T-34 juhtkangide taha, avaldasidki sakslastele palju suuremat muljet kui 6. ja 11.MK sajad tankid.

Sõja põhjatiival, polaarjoone taga, võitles kangelaslikult 14.Armees kindralleitnant V.A.Frolovi juhtimisel. Pole liigne veelkord korrata, et see armee täitis talle ennesõjaaegsete katteplaanide poolt seatud ülesanded ja peatas vaenlase pealetungi juba piiritsoonis, lastes kindral Dietli eliitse alpikorpuse faktiliselt verest tühjaks joosta.

See, mida me siinkohal meenutasime, on ainult mõned episoodid sõja esimese kahe nädala sündmustest. Need episoodid on seotud suurte väekoondiste (diviisid, armee) lahingutegevusega ja on seega sõjaajaloo-lises kirjanduses üsna üksikasjalikult valgustatud. Tuhanded 1941. aasta kangelased võitlesid peaaegu üksipäi, jäädes üleüldise põgenemise kaoses ilma naabriteta, ilma sideta – ja ilma lootuseta ellu jääda...

Aga kõige traagilisem seisneb selles, et sõda erineb ühes suhtes väga palju muudest inimtegevustest. Kui sõudepaadi 12-st sõudjast 10 puhkavad ja ainult kaks tükki sõuavad, siis liigub paat ikkagi edasi. Aeglasemalt kui muidu, aga ikkagi liigub. Aga kui Bresti kindlustatud rajooni 120-st garnisonist 20 tükki võitlevad, aga 100 tükki „taganevad Belskisse“, siis lakkab kindlustatud rajoon kui operatiivühik lihtsalt olemast. No ei olnud saksa komandörid nii lollid, et oleksid kuhjanud oma sõdurite surnukehi veel võitleva doti ambrasuuri ette, kui sellest dotist oli võimalik rahulikult mööda minna – kas paremalt või vasakult. Praktiliselt oli igas 22. juunil alanud sõja tohutu suure rinde lõigus neid, kes üleüldise kaose ja paanilise põgenemise keskel võitlesid surmani. Kuid nii kurb kui ka ei ole seda kirjutada - kui „*vaenlasele osutasid vastupanu üksikud väeosad, aga mitte organiseeritud armee*“, siis ei suutnud nimetute kangelaste eneseohverdus üldist olukorda muuta, ei suutnud peatada vaenlase edasitungi riigi sügavusse, ei suutnud isegi päästa põgenevat massi vangilangemisest ja hukust.